

Tankar till dig efter en seminariedag kring Estetisk reflektion och praxis i skola och lärarutbildning

Meningen med livet är inte självklar. I perioder bär vi alla våra tvivel. Barnets prövande av det möjligas gräns är en del av det meningsbildande. I puberteten ifrågasätts det mesta, vi som representerar vuxenvärlden skärskådas och avslöjas alltför ofta som lögnare. Vi lever inte som vi lär. Vi säger en sak och gör en annan. Våra egna tvivel avslöjas.

Skolan har en unik möjlighet som det rum där detta undersökande och ifrågasättande kan vändas till kreativt handlande. Där insikter skapas genom erfarenhet. Där den växande människan får sällskap av vuxna som också är beredda på förändring. Vi sätter gränser. Vad är en god gräns att förhålla sig till? Vad är en dålig begränsning att kvävas av?

Vi bygger ett samhälle, en kultur, som förutsätter ett rationellt handlande. Vi upprättar ordningar och regler för vår samvaro. Vi formulerar lagar: juridiska, etiska, moraliska (uttalade eller outtalade), allt för att upprätthålla dessa ordningar. Det verbala språket är en del av detta. Vi lär oss alfabetet, grammatiken och utvecklar vår förmåga i tal och skrift. Några av oss blir bra på att uttrycka sig, andra blir hela tiden missförstådda och framstår som skrämmande obegripliga. Hela vårt samhälle bygger på denna definition av begriplighet. Ordet värderas högt och legitimerar vårt handlande, definierar rätt och fel. Har du inte ordet i din makt kommer du aldrig att räknas och ändå utgör ordet en så liten del av vår kommunikativa resurs. Det är rörelsen som ständigt finns där. Hela vår personlighet, vår känsla och längtan bor i den kropp som ger rörelsen. Det syns vad man tänker. Det är inte vad du säger, utan vad du gör, som ger dig ett svar.

Jag måste tala om konsten inom kulturbegreppet. Jag måste tala om levandets äventyr. Jag måste tala om att det inte räcker med att tänka "nytta".

Rörelsen låter sig inte kontrolleras och inordnas som ordet. Ett rörelsens alfabet är omöjligt då dess variabler är oändliga och avhängig sitt kroppsliga ursprung. En otrolig frihet ryms i denna insikt. Vi är vår rörelse. Barnet påminner oss ständigt om detta. Rörelsen är det som kommunicerar behoven (hunger, förtvivlan, sorgen och skrattet). Så blir barnet äldre och härmar sig till ordet, till de av oss upprättade ordningarna, söker erövra kontrollen. Inhämtandet av kunskap blir ett lärande av vad som är rätt och fel. Facit är satt av oss. Av oss som är vuxna och vet. Misslyckandet finns där.

Hur hårt vi än kämpar för att upprätthålla de, många gånger av nödvändighet, upprättade ordningarna för vårt samhälles överlevnad, så misslyckas vi! Vi misslyckas för att vi i grunden är irrationella. Ingen av oss klarar att ständigt bete oss och handla rationellt. Att vara människa är större än så. Tänk på drömmen, denna outsinliga källa. Där tar det undermedvetna gestalt och visar oss på både det vi anar, söker och det vi inte vill veta. Här finns näringen till den fantasi och kreativitet utan vilken allt avstannar. Ingen ordning utan kaos. Inga skapande människor för samhällets olika intresseområden utan denna källa. Att inte acceptera facit utan ständigt ifrågasätta och söka de frågeställningar som ska ta oss vidare. Barnet vet mycket om detta men hur värderar vi dess sökande?

Vi måste tillhandahålla rum för det irrationella för att klara alla de krav som ställs på oss. För mig är detta rum konsten. Konsten som musik, bild, litteratur, film, teater eller dans. Här finns plats för dröm och längtan, för igenkännande och ifrågasättande, för byggandet av en identitet och bekräftande av ett jag. Här finns rum för allt det andra. I denna betydelse blir konsten livsviktig! Hur skrämmande eller härlig denna plats för det irrationella än kan framstå, är det

bara vi som vuxna som kan ge den rum i barnets värld.

Så hålls lusten levande och även olusten ges den plats som kan vända den till något mera hoppfullt. Det är för detta vi ska legitimera konsten som en självklar del av vår egen, såväl som barnets vardag. Konsten har sitt egenvärde och ska inte omformas till pedagogiskt redskap, gruppdynamisk träning eller terapi. Se det som positiva bieffekter! Njut av dess egenart och oändliga möjligheter! Konsten speglar såväl vår historia som vår samtid. Den nyskapande konsten riktar i sina bästa delar även blicken framåt. Vi lever i en tid när det gäller att återuppväcka hoppet. Att åter tända blicken i de många ögon där den slocknat.

Så här mycket hann jag inte säga som reflektör, men när jag nu har chansen att utveckla mina tankar vidare så tar jag den.

Det är i puberteten frågan om mening uppstår och många ifrågasätter livet självt. Varför finns jag? Vad är det för mening med just mitt liv? Vad ska det bli av mig? Jag prövas mot omvärlden och tvivel bytas ut mot förväntan. I denna process har konst som begrepp en otroligt viktig roll att spela – om vi bara gör det möjligt...

Som lärare väljer jag min metod utifrån min människosyn, förankrad i politik, etik, filosofi, religion... allt det som är pedagogikens grundvalar. För att utveckla en gott rum för min metodik måste jag vilja mötet och anta rollen. Jag måste ta mig rätten att bära min egen förväntan med mig in i mötet. Vad ska hända nu? Vad kan vi åstadkomma tillsammans? Vi ger oss ut på en gemensam resa där målet kan ses som drömmen om det liv vi vill leva. Vilka redskap krävs för att lyckas med detta?

Jag bär en, möjligen romantisk, idé om att leva lärandet.

En av de svårigheter som ofta speglas i skolans värld, är det protektionistiska i försvarandet av det befintliga. Den där märkliga viljan att endast acceptera det redan kända. Att bara acceptera det jag redan vet, är att värja sig och vända sig bort från allt annat. Man blir dum.

Tillit. Ett underbart ord. Att lita till vad det nyfikna ögat kan avslöja, vad det lyssnade örat kan uppfatta, vad kroppen kan erfara och omvandla till nya erfarenheter i teori och praktik. Lyft blicken. Vad finns att se däruppe? Sänk den och upptäck det lilla. Se rakt in i en annans blick och möt det du aldrig sett förut.

Vad är det som gör att vi tror att vi vet? Hur etablerar vi vår tolkning av världen? Vad är det att förstå?

Världen, eller verkligheten, får färg av våra tankar. Om vi koncentrerar oss på att tänka gott blir färgerna annorlunda än om vi misströstar. Kroppen är vår boning. Vi rör oss i ett sammanhang. Vår rörelse uttrycker vår plats i tillvaron och genom kroppen gör vi erfarenheten av den. Varje dag inleds ett sökande och förutsättningslöst provande. Vad vi finner? Det är olika. Ibland ingenting annat än bekräftanden av det vi redan vet. Ibland härligheter, ibland deprimerande insikter om otillräcklighet och tillkortakommanden. Ibland fullkomliga obegripligheter som kan vara så provocerande att det ger energi för lång tids arbete. Så är vardagen det den blir.

Vi tittar på varandra för att vi vill se vilka vi är. Vår blick ska vara så öppen vi förmår att hålla den. Vad vi påstår oss se kommer alltid att berätta mer om oss själva än om den iakttagne. Det är viktigt att göra också det vi är rädda för att inte klara av. I den utmaningen ryms möjligheten att lära något nytt, både om oss själva och om världen.

Våra rädslor hindrar oss från att ta plats med det vi vet, med det vi vill och gör. Konventioner hindrar oss. Rädslan är det som begränsar mest. Rädslan över att inte räkna till, inte klara av, att inte duga. Vi begränsar ofta både vår tanke och handling utifrån föreställningar om givna (kulturella, sociala, moraliska, ekonomiska eller andra) begränsningar. Vi måste ta oss rätten att tro på vår idé, vår vision. För vissa är detta lättare än för andra.

Som konstnär ägnar jag mig ständigt åt att omskapa den s.k. verkligheten så att den bättre motsvarar min egen längtan, mina egna behov. Jag måste få det att hända som annars inte sker, skapa de bilder som annars inte syns till, ge rum för det som annars inte tar plats. I dansen blir den kunskap viktig som annars inte accepteras. Våra fysiska minnen träder fram som viktiga händelser. Vad är det som gör att vi tror att vi vet? I verket återspeglas vår tolkning.

Det är svårt att se att det i mångas ögon bara är det som fyller en uppenbar funktion som tillmäts betydelse. Konst blir estetik, förlustelse, form... Funktion blir synonymt med mening, eller det som låter sig förklaras. Inom vetenskapen betraktas ofta ord som objektiva medan rörelsens uttryck ses som subjektiva. Det är svårt att acceptera uppdelningen mellan konst och vetenskap, där man ser konst som enbart upplevelserelaterad och vetenskap som faktabaserad. Form är en förutsättning för allt som bildar mening.

Vad kan väcka din förväntan på verket eller på den konstnärliga processen? I skolans värld dominerar tankar kring nyttan. Vad har vi för nytta av konsten? Vardagen översköjs av bilder av skilda slag. Mötet med dansen uppstår i ett tidlöst mellanrum. Du lämnar allt som varit och återvänder till det som ska bli. Däremellan är det ögonblick vi förutsättningslöst ska dela. Det räcker inte med att låta barnen dansa eller spela. Vi måste också förhålla oss till detta "varför".

Genom att tillhandahålla detta rum i eget skapande såväl som i den publika situationen, ger vi varandra chansen att bli tydligare med vad vi är (identitetsskapande), att förstå den sociala/politiska kontexten och att utvecklas till de starka individer som är krävs för att göra en demokrati reell.

Feghet. Jag möter ofta en brist på både engagemang och kunskap hos lärare som hindrar det som skulle kunna bli intressanta lärprocesser. Ofta parat med en snäv syn på barn/ungdomar och deras kultur. Ibland tar det sig uttryck i feghetens försök till popularisering. Att frånsäga sig vuxenrollen till förmån för ett anpassat kompisskap.

Att se vardagen som livets essens är en utmaning. Att se ögonblicken avlösa varandra i en enda räkna av möjligheter. Vad är verkligt? I vardagen ryms alla märkligheter och stora delar av den mystik livet bjuder. Hemliga rum öppnar sig i nya insikter och plötsligt kan ett oväntat möte ge just det som behövs för att komma vidare med en tanke eller en outtalad idé. Detta tar jag med in i mötet med barnet.

Alla iscensätter vi våra liv. Som lärare, konstnär, student, elev... Vår roll i detta är att komponera den bit liv vi ännu inte levt. Att skapa de bilder vi ännu inte sett. Att sätta dessa bilder i relation till en omvärld och ge även de välbekanta koderna en ny kontext. Vi använder oss.

För att kunna använda oss måste vi ha en aktiv självbild. Vem är jag? I scenens värld kan vi applicera denna självbild, förändra den, utveckla den, slå sönder den och bygga en helt ny av spillrorna. I konsten kan vi utforska, analysera och använda de verktyg som krävs för byggandet. Att göra det oanade. Att våga pröva det vi inte vet. Söka det vi inte är, det som ifrågasätter vår självbild. Vi söker det som fattas oss.

Jag tänker på lust som motivation, äckel som motstånd och förväntan som det som får oss att vilja. Lusten är sig själv nog. Otillfredsställda vill vi vidare. Hur?

Populärkulturens plats är känd och garanterad via kommersiella krafter. Den finns. Konstens roll är en annan och måste företrädas av oss vuxna. Våra barn/ungdomar och studenter vill bli tagna på allvar. Jag också och förmodligen även du. Vi vill inte bara bli underhållna. Vi är inte rädda för krav. Viljan till utveckling, till kreativitet kommer ur en känsla av otillfredsställelse. Och hunger efter något mer, något annat. Vi drömmer. Ur våra drömmar kan vi hämta kraft (*och LUST*). Genom att få barnet att uppleva och se konst som en kommunikativ möjlighet, kan vi medverka till att de verktyg som krävs för byggandet av en god verklighetsuppfattning, blir tillgängliga. Sen är det bara att fortsätta resan!

Efva Lilja har profilerat sig som en av Sveriges mest spännande koreografer med en mycket uppmärksam och särpräglad repertoar. Efter ett antal år som dansare debuterade hon som koreograf 1982 och 1985 bildades E.L.D. I samarbeten med andra konstnärer har hon sedan dess skapat gränsöverskridande verk som omskrivits som mycket vackra, poetiska, erotiska, nordiska och många gånger banbrytande inom svensk danskonst. Hennes verk har framförts i mer än tjugo länder på stora gästspelsscener i små intima lokaler, TV, video, skolor, konstföra - i träd, jord, vatten och snö... Hon har utarbetat beställningsverk för bl.a. Guggenheim museet i Bilbao, Centre Georges Pompidou i Paris, Moderna Museet i Stockholm och för Sveriges Television för att nämna några. Genom åren har hon mottagit en rad utmärkelser för sin danskonst. Efva Lilja utnämndes till professor vid Danshögskolan 2003. I januari 2006 tillträder hon som rektor för samma institution.